

UOT 82

AQATA KRİSTİ VƏ ÇİNGİZ ABDULLAYEV QƏHRƏMANLARININ
MÜQAYİSƏLİ TƏHLİLİ

Səkinə İSMAYILOVA*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 22 yanvar 2025; çapa qəbul edilmişdir: 22 may 2025; online-da çap edilmişdir: 25 iyun 2025.

Received: 22th of January, 2025; accepted: 22th of May, 2025; published online: 25th of June, 2025.

Açar sözlər: *detektiv janr, Aqata Kristi, Çingiz Abdullayev, çətinliklər, personajların psixologiyası.*

Giriş

Aqata Kristi 60-dan çox detektiv romanın, o cümlədən “Mavi qatarın sirri” və “Ölümlə görüş” kimi məşhur əsərlərin müəllifidir. Onun kitabları 100-dən çox dilə tərcümə edilmiş və 2 milyard nüsxədən çox satılmışdır. Məhz bu xüsusiyyətlərinə görə də onun şöhrəti bütün dünyaya yayılmışdır.

A.Kristi misilsiz süjetləri, məharətlə qurulmuş intriqaaları və gözlənilməz sonluqları ilə tanınmışdır. O, iki əfsanəvi detektiv personaj yaratmışdır: Herkül Puaro (görkəmli, analitik bacarıqlara malik belçikalı özəl detektiv) və Miss Marpl (idraklı, ağıl və psixoloji anlayışa malik yaşlı qadın detektiv). Bu personajlar dünya ədəbiyyatında detektiv janrının simvoluna və qeyri-adi zəkaya malik xəfiyyə obrazlarına çevrilmişlər.

Yazıçı detektiv ədəbiyyatın inkişafına böyük təsir göstərmişdir. Belə ki, əsərləri təkcə yazıçıları deyil, həm də rejissorları, teatr və kino xadimlərini ilhamlandırmışdır. Onun bir çox əsərlərinə film çəkilib və teatrlarda səhnəyə qoyulmuşdur.

1. Çingiz Abdullayev: ədəbi şəxsiyyəti və yaratdığı dünyalar

Çingiz Abdullayev 7 aprel 1959-cu ildə Bakı şəhərində anadan olmuş Azərbaycan yazıçısı, dramaturq və ssenaristdir. O, Azərbaycanda və MDB ölkələrində ən məşhur müasir müəlliflərdən biridir, xüsusilə detektiv və casus romanı janrlarında yazdığı əsərləri ilə tanınır. Abdullayev həm də ictimai-siyasi fəallığı ilə seçilir.

Çingiz Abdullayev təkcə Azərbaycan ədəbiyyatında deyil, həm də postsovet məkanında ədəbiyyatında mühüm şəxsiyyətdir. Onun əsərləri analitik bacarıqlara malik orijinal süjetlər, personajların dərin psixoloji portretləri və vəhdəti ilə oxucuların diqqətini cəlb etmişdir. Çingiz Abdullayev mədəni və ictimai proseslərdə də fəal iştirakı ilə seçilir.

“Çingiz Abdullayev 20-dən çox əsər yazıb ki, onların bir çoxu Rusiyada, Azərbaycanda və başqa ölkələrdə geniş yayılmışdır. Onun ən populyar kitablarından bəziləri casus və detektiv romanlarının əksəriyyətində əsas personaj olan Ceyms Hartman haqqında silsilədir. Bu əsərlər çox vaxt beynəlxalq siyasi və iqtisadi mövzulardan bəhs edir ki, bu da onlara xüsusi aktualıq və gərginlik verir” [5, s.78-82].

*magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti

e-mail: kamaismayilzadeh@gmail.com

<https://doi.org/10.30546/25194011.2025.14.2.259>

Bundan əlavə, Abdullayev insan hüquqları, korrupsiya, dünya siyasəti ilə bağlı mövzularda yazılar yazır və tez-tez şəxsi azadlıq və müstəqillik mövzularını araşdırır. Onun kitabları oxucunu biganə qoymayan dinamik hadisələrlə, intriqalarla doludur.

2. Aqata Kristi və Çingiz Abdullayev qəhrəmanlarının müqayisəli təhlili

Aqata Kristi və Çingiz Abdullayev obrazlarının müqayisəli təhlili həm ədəbi ənənələrin tədqiqi, həm də iki müxtəlif mədəni və ədəbi kontekstdə personajların yaradılmasına yanaşmalardakı fərq və oxşarlıqların dərinədən dərk edilməsi baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

“Aqata Kristi və Çingiz Abdullayev fərqli mədəni və tarixi kontekstlərə malik yazıçılardır. Kristi ingilis mənşəli olmasına baxmayaraq, qlobal səviyyədə detektiv janrının simvoluna çevrilmiş universal və zamansız personajlar yaratmışdır. Abdullayev isə müasir dünyada daha çox yerli, lakin eyni dərəcədə aktual olan korrupsiya, hakimiyyət və şəxsi azadlıqlar kimi problemlərə diqqət yetirir” [9, s.150].

Kristinin personajları çox vaxt arxetiplərdir (məsələn, ağıllı detektiv, günahsız qurban) və onların inkişafı cinayətləri həll etməklə baş verir. Abdullayevin personajları, əksinə, daha çoxşaxəlidir və onların motivasiyası çox vaxt siyasi vəziyyət və sosial problemlərlə bağlıdır. Bu personajların müqayisəsi onların mürəkkəb əxlaqi məsələlərə necə cavab verdiyini anlamağa kömək edir.

“Kristinin personajları, adətən, məntiqi araşdırmalar aparmağa kömək edən sabit, proqnozlaşdırıla bilən xüsusiyyətlərə malikdir. Abdullayevin personajları dəyişən dünya ilə üzləşdikcə, onların əxlaqi prinsipləri sual altında, maraqları realıqla ziddiyyət təşkil edə bilər” [8, s. 59-63]. Qəhrəmanların psixologiyasına yanaşmalardakı bu fərqlər onları təhlil üçün xüsusilə maraqlı edir.

Aqata Kristi və Çingiz Abdullayevin qəhrəmanlarının müqayisəli təhlili təkcə onların şəxsi yaradıcılıq yanaşmalarını anlamaq üçün deyil, həm də ədəbiyyatın mədəni, sosial və tarixi proseslərlə necə əlaqəli ola biləcəyini daha dərinədən dərk etmək üçün vacibdir. Bu müəlliflərin tədqiqi ədəbi personajların öz mədəniyyətlərinin və dövrlərinin necə əks oluna biləcəyini, eləcə də ümumbəşəri dəyərlərə və mənəvi çağırışlara necə cavab verdiyini də ortaya qoyur.

3. Aqata Kristinin qəhrəmanları

Herkül Puaro – Aqata Kristinin bir neçə əsərindəki baş qəhrəman Herkul Puaro ağıllı detektivin təcəssümüdür. O, görkəmli analitik bacarığı və metodikliyi sayəsində kitablarında əsas tədqiqatçıya çevrilən belçikalı mühacirdir. Puaro təfərrüatlara fəvqəladə diqqət və əla məntiqə malik olan, tez-tez deduktiv üsuldan istifadə edən bir insandır. Onun təhqiqata vasvası yanaşması eksentrik görünüşü və davranışı ilə ziddiyyət təşkil edir, bu da xarakterini çoxşaxəli edir və oxucuları cəlb edir. Kristi tez-tez onu boş və bir qədər narsist kimi təsvir edir, lakin onun intellekti həmişə üstünlük təşkil edir” [11, s. 315].

Ceyn Marpl – Kristinin başqa bir simvolik fiqurudur, intuisiyası və müşahidə qabiliyyəti ilə tanınan yaşlı detektivdir. “O, tez-tez kiçik ingilis kəndlərində cinayətkarları müəyyənləşdirir, mürəkkəb məntiqə deyil, insanlar və onların motivləri haqqında biliklərə arxalanır, bu da onun araşdırmalarını daha induktiv edir” [6, s. 65]. Miss Marpl sırf analitik metodlara inanmayan Puaronun əksini təmsil edir. Onun gücü insan təbiətini dərk etməsində və ən gizli cəmiyyətlərdə belə sirləri açmağa imkan verən zahiri görünüşlərdən kənara çıxmaq bacarığındadır.

Aqata Kristinin personajları məntiqi və metodik detektivlərdən tutmuş intuitiv yaşlı xanımlara və ekstremal vəziyyətlərdə olan adi insanlara qədər müxtəlifdir. Kristi həm məntiqə və deduksiyaya arxalanan qəhrəmanlardan (Puaro, Arlet), həm də insan

müşahidəsinə və intuisiyasına arxalanan qəhrəmanlardan (Miss Marpl) istifadə edir. Onun əsərlərində əxlaqi və sosial prinsiplər çərçivəsində öz rollarını yerinə yetirən cinayətkar, qurban və köməkçi tiplərə tez-tez rast gəlinir.

Kristi personajları tez-tez öz şəxsi keyfiyyətlərinin (zəka, intuisiya, əzmkarlıq) cinayətlərin açılmasında əsas rol oynadığı vəziyyətlərdə olurlar. Məsələn, Puaro təhqiqatlara vasvası yanaşmasında əks-səda verən öz şəxsi qüruruna malikdir. Miss Marpl isə ilk növbədə kiçik kəndlərdə yaşamaq təcrübəsinə və yalnız insan psixologiyasına dair biliklərindən istifadə edərək sirləri həll etmək bacarığına güvənir. Bu qəhrəmanların motivasiyası, adətən, cinayətin açılması və Britaniyanın qayda-qanunlarına və ənənələrinə uyğun olan ədaləti bərpa etmək istəyidir.

4. Çingiz Abdullayevin qəhrəmanları

Aqata Kristinin qəhrəmanları kimi, Çingiz Abdullayevin qəhrəmanları da maraqlı və diqqətçəkicidir.

İllarion – Çingiz Abdullayevin bir sıra əsərlərinin baş qəhrəmanıdır. İllarion beynəlxalq münasibətləri və mədəniyyəti dərindən bilən görkəmli kəşfiyyatçıdır. O, təhqiqatlara məntiqli yanaşmanı şəxsi cəsarət və risk etmək istəyi ilə birləşdirir. Bununla belə, Kristinin qəhrəmanlarından fərqli olaraq, İllarion dövlət qurumları ilə əlaqələri və qərarlar üçün şəxsi məsuliyyəti ilə əlaqəli daxili mənəvi çətinliklərlə üzləşir. Onun obrazı mürəkkəb siyasi intriqalarda iştirak edən qəhrəmanla klassik detektiv obrazının xüsusiyyətlərini birləşdirir.

Dronqo - görkəmli zəkaya və soyuqqanlılığa malik baş qəhrəman obrazıdır. O, məntiqli təfəkkürə və intuisiyaya arxalanaraq ən mürəkkəb tapmacaları və cinayətləri həll edə bilir. Onun hərəkətləri həmişə ədalət arzusunu göstərir və o, mənəvi və əxlaqi problemlərə baxmayaraq, ədalətsizliyə qarşı istənilən vasitə ilə mübarizə aparmağa hazırdır. “Özündən asılı olmayaraq, Dronqo tez-tez özünü tək görür, başqaları üçün qapalı və sirlili olaraq qalır, bu da yalnız onun daxili mübarizəsini və həyata fəlsəfi baxışını vurğulayır” [6, s. 125]. Bu personaj da özünü təkmilləşdirməyə can atır və həyatını adi hal kimi qəbul etmədən inkişaf edir. Onun qəddar üsulları bəzən öz əxlaq kodeksi ilə ziddiyyət təşkil edir, maraqlı etik suallar yaradır. Bütövlükdə, Dronqo ziyalı, filosof və ədalət mübarizini birləşdirən çoxqatlı və mürəkkəb qəhrəmandır; eyni zamanda müəmmalı fiqur olaraq qalır və təkə zəkası ilə deyil, həm də daxili münaqişəsi ilə cəlb olunur.

Qriqori Petrov – Abdullayevin kitablarında yer alan alim və müstəntiqdir. Onun metodları, Puarodan fərqli olaraq, elm və texnologiya biliklərinə əsaslanır. Petrov cinayətləri, mürəkkəb hekayələri açmaq üçün akademik biliklərindən istifadə edir. O həm də mənəvi şübhələrə məruz qalır ki, bu da onun xarakterini daha çoxqatlı və real edir. Puaro və ya Marpldan fərqli olaraq, onun motivasiyası çox vaxt dünya və orada insanın rolu haqqında fəlsəfi düşüncələrlə əlaqələndirilir.

“Abdullayevin obrazları postsovet reallığı ilə bağlıdır və milli mədəniyyət və adət-ənənələri əks etdirir. Əsərlərindəki personajlar tez-tez ədalət, məsuliyyət və inam məsələlərinə əsaslanan mənəvi dilemmalarla üzləşirlər. İllarion kimi qəhrəmanlar təkə cinayətləri həll etmir, həm də daha geniş sosial və siyasi kontekstlərə cəlb olunaraq, onları mürəkkəb və çoxşaxəli edir” [4, s. 114-118].

Abdullayevin əsərlərində qəhrəmanların motivasiyası çox vaxt təkə şəxsi ambisiyalar və ya mənəvi inanclarla deyil, həm də sosial-siyasi amillərlə müəyyən edilir. Məsələn, İllarion və Petrov tez-tez dövlət maraqları ilə şəxsi məsuliyyət arasındakı xəttə olurlar ki, bu da onların daxili münaqişələrinə dərinlik qatır. Abdullayevin ədalət və həqiqət axtarışı motivləri təkə qəhrəmanların şəxsi təcrübələri ilə deyil, həm

də onları mənəvi baxımdan həmişə aydın olmayan qərarlar qəbul etməyə məcbur edən xarici siyasi şəraitlə də əsaslandırıla bilər.

Həm Herkul Puaro, həm də Abdullayevin qəhrəmanları (İllarion, Qriqori Petrov) cinayətləri araşdırarkən tapmacaları həll edən intellektual tədqiqatçılardır. Hər iki xarakter tipi yüksək analitik bacarıqları və işə məntiqi yanaşması ilə seçilir. Bununla belə, Puarodan fərqli olaraq, Abdullayevin personajları tez-tez mənəvi və siyasi problemlərlə üzləşirlər ki, bu da onların şəxsi motivasiyalarını mürəkkəbləşdirir. Həmçinin Puaro Abdullayevin qəhrəmanları kimi dərin düşüncə və həqiqət istəyi nümayiş etdirir, lakin mədəni fərqlilikləri nəzərə alaraq, problemin həllinə yanaşmalar və motivasiya çox vaxt fərqlənir [10, s. 69-74].

Kristinin qəhrəmanlarının psixologiyası, bir qayda olaraq, sabit və proqnozlaşdırıla bilər, bu da onlara müəyyən məntiqi strukturlar çərçivəsində hərəkət etməyə imkan verir. Abdullayevin qəhrəmanları isə əksinə, daha dərin daxili konfliktlər yaşayır və çox vaxt xarici şəraitin təzyiqi altında qərarlar qəbul edirlər. Psixologiyadakı bu fərqlər Kristinin qəhrəmanlarını hərəkətlərində daha "mexanik" edir, Abdullayevin qəhrəmanları isə daha mürəkkəb və birmənalı deyil.

“Aqata Kristi detektiv janrının qlobal miqyasda inkişafına böyük təsir göstərmişdir” [9, s. 220-240]. Onun əsərləri cinayətin təcrid olunması, aydın və məntiqli araşdırmalar kimi janrın qanunlarını təşkil edir, burada hər şey deduktiv metoda qədər gedir. Onun aləmində ədalət həmişə zəfər çalır, xeyir isə şərə qalib gəlir. Onun Puaro və Miss Marpl kimi qəhrəmanları sabitliyi, məntiqi və harmoniyanı təcəssüm etdirir. “Kristi personajlarının mürəkkəb psixoloji təcrübələri və mənəvi şübhələri demək olar ki, həmişə intellekt və məntiqdən istifadə etməklə həll olunur ki, bu da onun yaradıcılığını sinfi, əxlaqi nizamın simvoluna çevirir” [8, s. 250].

Kristidən fərqli olaraq, Çingiz Abdullayev detektiv janrına siyasi intriqa, sosial dram və postsovet reallığı elementlərini daxil edib. Onun personajları tez-tez daha mürəkkəb çətinliklərlə üzləşirlər və onların hərəkətləri həmişə gözlənilən nəticəyə gətirib çıxarmayan mürəkkəb beynəlxalq münasibətlərdə iştirak edirlər. Abdullayev əsas diqqəti insanın zəif cəhətlərinə, personajlarının psixoloji və əxlaqi böhranlarına, eləcə də düşdüüyü vəziyyətin mürəkkəbliyinə yönəldir. Bu, qəhrəmanların nəinki cinayətləri həll etdiyi, hətta qlobal çağırışlarla üzləşdiyi dövrün ruhunu əks etdirən onun əsərlərini daha gərgin və aktual edir.

“Ən mühüm cəhətlərdən biri həm Aqata Kristidə, həm də Çingiz Abdullayevdə mədəni-tarixi reallıqların personajların inkişafına təsiridir. Aqata Kristi ingilis yazıçısı olmaqla, məntiqi təhlilə, əxlaqi ədalətə və ictimai quruluşun sabitliyinə yönəlmiş ənənəvi qərb detektiv janrında işləyirdi” [3, s. 110-125]. Onun əsərlərində personajlar çox vaxt sabit sosial norma və ənənələr çərçivəsində fəaliyyət göstərir və onların əxlaqi prinsipləri ideallaşdırılmış Qərb dəyərlərini təmsil edir: dürüstlük, ədalət və nizam. Bu, detektivin təkə məntiqi deyil, həm də mənəvi üstünlüyün daşıyıcısı kimi klassik ideyasını əks etdirir.

“Əgər psixoloji aspektdən danışırıqsa, o zaman Kristinin qəhrəmanları – Puaro, Miss Marpl və digər personajlar hər biri aydın, əvvəlcədən müəyyən edilmiş qanunauyğunluqlar üzrə hərəkət edən “sinfi” tiplərin təcəssümüdür. Məsələn, Puaro həmişə analitik, məntiqli və rəşional olaraq qalacaq. O, cinayətləri emosiyalarla deyil, yalnız məntiqlə həll edir, təkəbbür və boşboğazlıq isə şəxsiyyətinin ayrılmaz hissəsinə çevrilir. Onun motivləri həmişə sifət intellektualdır: o, əxlaqi düşüncələrə əsaslanmadan ədaləti bərpa etmək üçün cinayəti araşdırır” [11, s. 180-200].

Abdullayevin personajları, əksinə, psixoloji baxımdan mürəkkəbdir, çünki onlar tez-tez dərin mənəvi-əxlaqi ziddiyyətlərə cəlb olunurlar. İllarion, misal olaraq, nəinki problemi həll etməlidir, həm də siyasi qeyri-sabitlik və şəxsi maraqlar şəraitində nəyin

doğru olduğunu müəyyən etməlidir. Onun daxili konfliktləri və əksər hallarda hökumət strukturları və sosial reallıqla əlaqələrindən qaynaqlanan şübhələr onu daha çoxşaxəli xarakterə çevirir.

Tədqiqatçı N.Məmmədovaya görə, Abdullayevin qəhrəmanlarının psixologiyası ziddiyyətlər üzərində, şəxsi maraqların və daha qlobal, siyasi məsələlərin kəsişməsində qurulub [2, s. 83].

Çingiz Abdullayev isə öz növbəsində tamam başqa mədəni mühitdə, mənəviyyat, siyasi və sosial məsuliyyət məsələlərinin daha mürəkkəb olduğu postsovet məkanında fəaliyyət göstərir. “Onun İllarion və ya Qriqori Petrov kimi obrazları hakimiyyət, korupsiya və şəxsi azadlıqların təkə şəxsi deyil, həm də siyasi problemlərə çevrildiyi postsovet dünyasının reallıqlarını əks etdirir” [12, s. 230].

Puaro və Miss Marpl kimi qəhrəmanlar süjeti hərəkətə gətirən və cinayətləri açan mərkəzi fiqurlardır. Onların hərəkətləri çox vaxt gərginlik yaradır və cinayətləri proqnozlaşdırmaq və ya açmaq qabiliyyəti intriqanın inkişafı üçün əsas təşkil edir. “Abdullayevin əsərlərində İllarion kimi qəhrəmanlar oxşar rol oynayır, lakin onların hərəkətləri çox vaxt daha geniş ictimai-siyasi məsələlərə toxunur, onları daha çoxqatlı və reallıqla əlaqələndirir” [6, s. 155].

Kristinin Puaro və Marpl kimi personajları müəyyən mədəni tiplərin (məntiq, ədalət, əxlaq) simvoluna çevrildi. Abdullayevin personajları da öz növbəsində postsovet reallıqlarını və siyasi mübarizəni əks etdirir ki, bu da onları təkə detektiv deyil, həm də milli və sosial problemlərin təcəssümü edir. Personajların bu simvolik mənası oxuculara təkə şəxsi motivasiyaları deyil, həm də fəaliyyət göstərdikləri sosial və mədəni kontekstləri daha dərinə başa düşməyə kömək edir.

“Aqata Kristinin Puaro və Miss Marpl kimi personajları karyeraları boyu dəyişə bilər, lakin onların əsas xarakter xüsusiyyətləri dəyişməz olaraq qalır” [2, s. 85]. Məsələn, Puaro həmişə məntiqə və deduksiyaya əsaslanan ağıllı və soyuqqanlı bir detektiv kimi təsvir olunacaq. Öz növbəsində, Miss Marpl, artan təcrübəsi olsa da, həll yolları üçün həmişə insan psixologiyasına və intuisiyasına baxacaq bir fiqurdur. Bu personajlar araşdırmaları kontekstində təkamülü göstərir, lakin onların məntiq və müşahidə kimi əsas keyfiyyətləri dərin dəyişikliklərə məruz qalmır.

Çingiz Abdullayevin əsərlərində personajlar daha dərin dəyişikliklər yaşayır. Məsələn, İllarion və digər baş qəhrəmanlar ciddi daxili sıxıntılara səbəb olan mənəvi dilemma və siyasi münaqişələrlə üzləşirlər. Bu, onların dünyaya baxışındakı dəyişiklikləri və mürəkkəb sosial və siyasi mühit kontekstində fərdi qərarların rolunu əks etdirir. Xarakterlərin bütün seriya boyunca aydın şəkildə müəyyən edilmiş tiplər olaraq qaldığı Kristidən fərqli olaraq, Abdullayevin personajları inkişaf edir, yeni rollar alır və tez-tez dəyişən şərtlərə uyğunlaşmağa məcbur olurlar.

Nəticə

Yuxarıda deyilənləri ümumiləşdirərək qeyd etmək lazımdır ki, Kristi və Abdullayevin əsərlərində personajların təkamülünün müqayisəsi mədəni və sosial kontekstlərin personajların inkişafına necə təsir etdiyini göstərir. A.Kristinin personajları çox vaxt dəyişməz qalır və sabit ictimai quruluş çərçivəsində fəaliyyət göstərsə, Abdullayevin personajları daha qeyri-sabit siyasi və mənəvi şəraitlə üzləşir, onlardan çevik və dəyişmək qabiliyyəti tələb olunur.

ƏDƏBİYYAT

1. Алиев Р. Моральные дилеммы в произведениях Чингиза Абдуллаева // Журнал литературоведения, 2019, т. 22, №3, с. 112-130.

2. Мамедова Н. Сравнительный анализ детективов Агаты Кристи и Чингиза Абдуллаева // Научный вестник Азербайджанского университета, 2021, т. 14, №2, с. 78-89.
3. Григорьев А. Детективный жанр в постсоветской литературе. Москва: Наука, 2019, 312 с.
4. Лаврова И. Агата Кристи и её влияние на мировой детективный жанр. Литературный обзор, 2022, т. 32, №5, с. 103-118.
5. Петров И. Социальные проблемы в произведениях Чингиза Абдуллаева // Литературные исследования, 2020, т. 10, №4, с. 56-70.
6. Степанова О. Женские образы в детективах Агаты Кристи и Чингиза Абдуллаева. Санкт-Петербург: Петербургское издательство, 2021. 249 с.
7. Станкевич В. Психология персонажей в детективных романах: Агата Кристи и её наследие // Научный вестник психологии, 2021, т. 19, №1, с. 60-72.
8. Agatha Christie: The Queen of Crime. London: HarperCollins, 2019. 416 p.
9. Lee J. Agatha Christie and the Psychology of Detective Fiction. Oxford: Oxford University Press, 2020. 350 p.
10. Smith R. Agatha Christie and the Art of Mystery // The Literary Review, 2022, vol. 45, no. 2, pp. 67-80.
11. Taylor M. The Detective Story: From Poe to Christie and Beyond. London: Bloomsbury Publishing, 2021, 298 p.
12. Turner L. The Legacy of Hercule Poirot: The Evolution of the Detective Genre. London: Routledge, 2022, 266 p.

Резюме

Сакина Исмаилова

Сравнительный анализ героев Агаты Кристи и Чингиза Абдуллаева

Данная статья представляет собой сравнительный анализ литературных героев двух авторов детективного жанра - Агаты Кристи и Чингиза Абдуллаева. Каждый из этих писателей, работая в разных культурно-исторических контекстах, создал яркие образы, отражающие особенности и социокультурные условия своего времени. Агата Кристи, мастер классического детектива, создала таких персонажей, как Эркюль Пуаро и мисс Марпл, олицетворяющих логику и поиск справедливости. Пуаро, бельгийский детектив с выдающимися аналитическими способностями, использует дедуктивные методы для раскрытия преступлений, а мисс Марпл, пожилая женщина с выдающейся психологической проницательностью, разгадывает тайны, полагаясь на свою интуицию и знание человеческой природы.

В отличие от Кристи, азербайджанский писатель Чингиз Абдуллаев создает персонажей, которые сталкиваются с более сложными моральными и политическими проблемами. Персонажи Абдуллаева, такие как Илларион, Дрого и Григорий Петров, занимаются политикой, властью и личной свободой, а также преступлениями и тайнами на фоне постсоветской реальности. В отличие от героев Кристи, действующих в фиксированных рамках, персонажи Абдуллаева умеют адаптироваться к постоянно меняющимся политическим и социальным условиям. Это делает их более многослойными и психологически сложными.

В работах рассматривается, как культурный, социальный и исторический контексты влияют на создание персонажей в литературе. В частности, анализируются различия подходов Кристи и Абдуллаева к созданию героев, их мотивации и взаимодействию с внешними обстоятельствами. Кристи представляет западную традицию детективной фантастики, где использование логики и порядка играет центральную роль в раскрытии преступлений, а Абдуллаев привносит элементы шпионского жанра, где моральный выбор персонажей часто переплетается с политической реальностью.

Ключевые слова: *детективный жанр, Агата Кристи, Чингиз Абдуллаев, моральные сложности, психология персонажей.*

Summary

Sakina Ismaylova

Comparative Analysis of the Heroes of Agatha Christie and Chingiz Abdullayev

This article consists of a comparative analysis of the literary heroes of two outstanding authors of the detective genre - Agatha Christie and Chingiz Abdullayev. Working in different cultural and historical contexts, these writers create vivid images that reflect the characteristics and socio-cultural conditions of their times. Agatha Christie, the master of the classic detective story, created characters such as Hercule Poirot and Miss Marple who embody rationalism, logic and the search for justice. Poirot, a Belgian detective with extraordinary analytical skills, uses deductive methods to solve crimes, while Miss Marple, an elderly woman with outstanding psychological insight, solves mysteries by relying on intuition and knowledge of human nature.

Unlike Christie, Azerbaijani author Chingiz Abdullayev creates characters that face more complex moral and political dilemmas. Abdullayev's characters, such as Illarion, Drongo and Grigori Petrov, solve crimes and mysteries in the context of the post-Soviet reality, where issues of politics, power and personal freedom are at the center of their internal conflicts. Unlike Christie's heroes, who operate within a fairly predictable and stable framework, Abdullayev's characters are forced to adapt to ever-changing political and social conditions, which makes them more layered and psychologically complex.

The work examines how cultural, social and historical contexts influence the creation of characters in literature. In particular, the differences between Christie and Abdullayev's approaches to the creation of heroes, their motivation and interaction with external circumstances are analyzed. Christie follows the tradition of Western detective fiction, where the use of logic and order is the key to solving crimes, while Abdullaev brings elements of the spy genre, where the characters' moral choices are often mixed with political reality.

Key words: *detective genre, Agatha Christie, Chingiz Abdullayev, moral complexity, psychology of characters.*

Redaksiya heyətinin üzvü fil.ü.f.d., dos. Gündoğdu Səriyyə Gülağa qızının rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.